

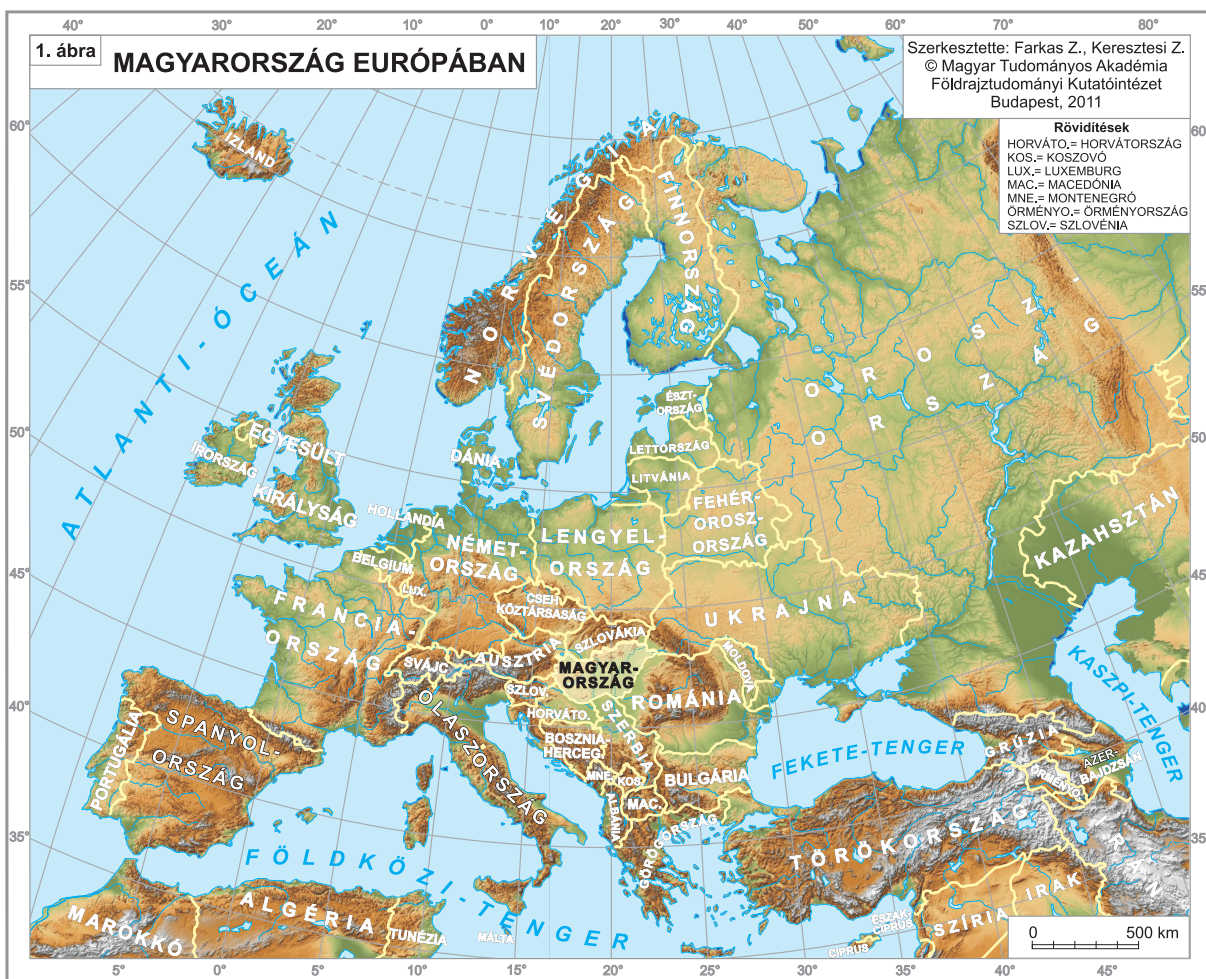
MAGYARORSZÁG A VILÁGBAN

Földrajzi fekvés

A Magyar Köztársaság a Kárpát-medencében, Közép-Európa DK-i szegletében, a keleti hosszúság $16^{\circ} 05'$ -e és $22^{\circ} 58'$ -e, valamint az északi szélesség $45^{\circ} 48'$ -e és $48^{\circ} 35'$ -e között helyezkedik el, csaknem egyenlő távolságra az Egyenlítő és az Északi-sark között (1. ábra). Területe kelet–nyugati irányban 528 km-re, észak–déli irányban 268 km-re terjed ki. A köztársaság legkeletibb településén, a szatmári Garbolcon a nap 27 perccel hamarabb kel fel, mint a legnyugatibb településünk, a Vas megyei Felsőszölnök fölött. A mai államterület legészakibb pontja az abaúji Füzérhez tartozó Nagymilic csúcs és Lászlótanya közelében, a legdélebbi a baranyai Beremend határában található.

Magyarországnak nincs tengerpartja. Budapesttől légvonalban 420 km-re fekszik a legközelebbi tengeri kikötő, az Adriai-tenger partján

fekvő Fiume (Rijeka), amely 1918-ig a magyar állam részét képezte. A fővárostól sokkal messzebb, légvonalban 755 km-re északra, illetve 820 km-re keletre hullámzik a Balti-, illetve a Fekete-tenger vize. Az ország éghajlatát jelentős mértékben befolyásoló nyugati szelek az Atlanti-óceán felől érkeznek, amelynek partja hazánktól 1000–1500 km-re fekszik. Európán belüli központi fekvésének köszönhető, hogy az ország területe az óceáni, a kontinentális és a mediterrán légtömegek küzdőtere. Magyarország ma már alföldi országnak számít, hiszen jelenlegi területének 73%-a nem éri el a tengerszint feletti 200 m-es magasságot, 350 m fölé pedig csupán 7%-a emelkedik (Pécsi M. 1989). A domborzat ezen jellegzetessége különösen kedvező feltételeket biztosít a mezőgazdaság és a közlekedési hálózat fejlődésének.



Az állam területe és határai

A magyar állam az Árpád vezette magyar törzsek Kárpát-medencei honfoglalását (895) követően jelent meg Európa térképén. Szent István megkoronázásával ez a Magyar Fejedelemség 1000 után Magyar Királysággá alakult át, és létezett ezen a néven egészen 1946-ig. Az Alpok, a Dinaridák és a Kárpátok gerince között elterülő, kb. 300 000 km² kiterjedésű hazánkat, az ún. "Kárpát-medencét" a 10. század elejétől, a magyar honfoglalás véglegessé válásától kezdve Magyarországnak (Hungaria) nevezték.

Egyes királyaink személyéhez kötődő, ún. "perszonáluniók" (Horvátországgal 1102–1527, Lengyelországgal 1370–1384, illetve Horvát-Szlavonországgal 1873–1918 között) és különböző hódítások eredményeként a Magyar Koronához tartozó területek 1370–1382, valamint 1485–1490 között (Nagy Lajos, illetve Hunyadi Mátyás uralkodása alatt) érték el legnagyobb (közel 500–600 ezer km²-es) kiterjedésüket (Kocsis K. 2000).

Az oszmán (török) hódítás korában a maradék (hódoltságon kívüli) magyar állam területe két részre szakadt: a Habsburgok kezébe került Magyar Királyságra és az Erdélyi Fejedelemségre. Ez utóbbi, többé-kevésbé független (többnyire Isztambulnak, időnként Bécsnek hódoló) magyar államalakulat a 16–17. század folyamán az önálló magyar állameszme továbbélése letéteményesének számított. Egyes történelmi tartományok visszacsatolása (pl. Bánság 1741, 1860; Erdély 1848, 1867) és a magyar–horvát perszonálunió (1873-as) megújulása eredményeként a Magyar Korona fennhatósága alá tartozó területek kiterjedése (kb. 320–330 ezer km²) már megközelítette a középkoriét. Buda (1873 óta Budapest) 1848-ban szerezte vissza fővárosi rangját az 1526 óta magyar fővárosnak (koronázások, országgyűlések színhelyéül szolgáló) Pozsonytól.

A magyar állam mai határai lényegében az Osztrák–Magyar Monarchia széthullását követően, a történelmi államterületet szétdaraboló trianoni békediktátum (Versailles, 1920. június 4.) eredményeként jöttek létre. 1938 és 1941 között, alapvetően német és olasz döntőbíráskodásnak köszönhetően az 1920-ban elcsatolt magyarlakta területek többségének (közel 79 ezer km²) visszacsatolásával az Északkeleti-, és a Keleti-Kárpátokban, illetve a Dráva mentén ideiglenesen helyreállították az 1918 előtti magyar határokat (RÓNAI A. 1989).

A 2. világháborút követően az 1947-es párizsi békeszerződés visszaállította az 1938 előtti magyar határokat annyi eltéréssel, hogy Pozsony déli szomszédságában három falut csatoltak Magyarországtól a szlovák főváros biztonságáért aggódó Csehszlovákiához. Ezzel Magyarország területe a jelenleg is érvényes 93 030 km²-re zsugorodott, a magyar államhatár hossza 2246 km-re csökkent, a mai szomszédok szerinti alábbi megoszlásban: Szlovákia – 679 km, Ukrajna – 137 km, Románia – 453 km, Szerbia – 164 km, Horvátország – 355 km, Szlovénia – 102 km és Ausztria – 356 km.

A magyar államterület tömörsége (egy határkilométerre jutó államterület, km²-ben kifejezve: 41,5) átlagosnak mondható, különösen, ha figyelembe vesszük a szomszédos országok közül a meglehetősen kompakt területtel rendelkező Románia (74,4) és az erősen széttagolt területű Horvátország azonos mutatóját (11,2). Magyarország geopolitikai helyzete az elmúlt két évtizedben jelentősen javult a 20. században létrehozott, nagy kiterjedésű, szomszédos szövetségi államok (Szovjetunió, Jugoszlávia, Csehszlovákia) kisebb-nagyobb utódállamokra történt, 1991–93 közötti széthullásával, és az ország NATO-hoz, illetve az Európai Unióhoz való csatlakozásával.

A magyar etnikai tér és határai

Az 1920-ban és 1947-ben Magyarországra kényszerített államhatárok még csak távolról sem követik a magyar etnikai tér határait (2. ábra, 1. táblázat). Ennek eredményeként Szlovákia, Románia, Szerbia és Ukrajna Magyarországgal szomszédos határvidékei még ma is több, mint egymillió magyar lakóhelyei, amely tény a szomszédos országok 1920 óta – mint a magyar irredentizmus állandó veszélyét – komoly bel- és külpolitikai tehertételként élik meg. Az 1920-ban létrehozott „magyar kérdés” hullámozó intenzitással árnyékot vet a szomszédos nemzetek és államok közötti kapcsolatokra, többnyire olyan mértékben, amilyen nagy az adott országban élő magyar nemzet-rész lélekszáma. Magyarországnak Ausztriával, Szlovéniával és Horvátországgal fenntartott jó

kapcsolatai nem csupán a szoros történeti, kulturális és gazdasági kapcsolatoknak köszönhetőek, hanem egymás kisebbségei hasonlóan csekély létszámával, az állam és etnikai határ csaknem teljes megegyezésével is összefüggenek (2. táblázat). Ez utóbbi tény a közös (pl. magyar–osztrák, magyar–horvát) államhatárok politikai stabilitását is erősíti. Az említett példákkal ellentétben a két világháború eseményei, az azt követő területi és etnikai változások, a magyar kisebbségek nagy létszáma és jórészt határvidéki lakóhelye (kimondva vagy kimondatlanul) táplálja a szlovákok, románok, szerbek magyar területi revíziótól való félelmét és terheli a magyarok és ezen nemzetek kapcsolatát.

1. táblázat Az államhatárok etnikai stabilitása a Kárpát-medencében (2010)

Határszakasz	Államhatár összesen		Ebből			
			Etnikai határ*		Nem etnikai határ**	
	km	%	km	%	km	%
Magyarország–Ausztria	356	100,0	345	96,9	11	3,1
Magyarország–Szlovákia	679	100,0	95	14,0	584	86,0
Magyarország–Ukrajna	137	100,0	7	5,1	130	94,9
Magyarország–Románia	453	100,0	244	53,9	209	46,1
Magyarország–Szerbia	164	100,0	106	64,6	58	35,4
Magyarország–Horvátország	355	100,0	320	90,1	35	9,9
Magyarország–Szlovénia	102	100,0	52	51,0	50	49,0

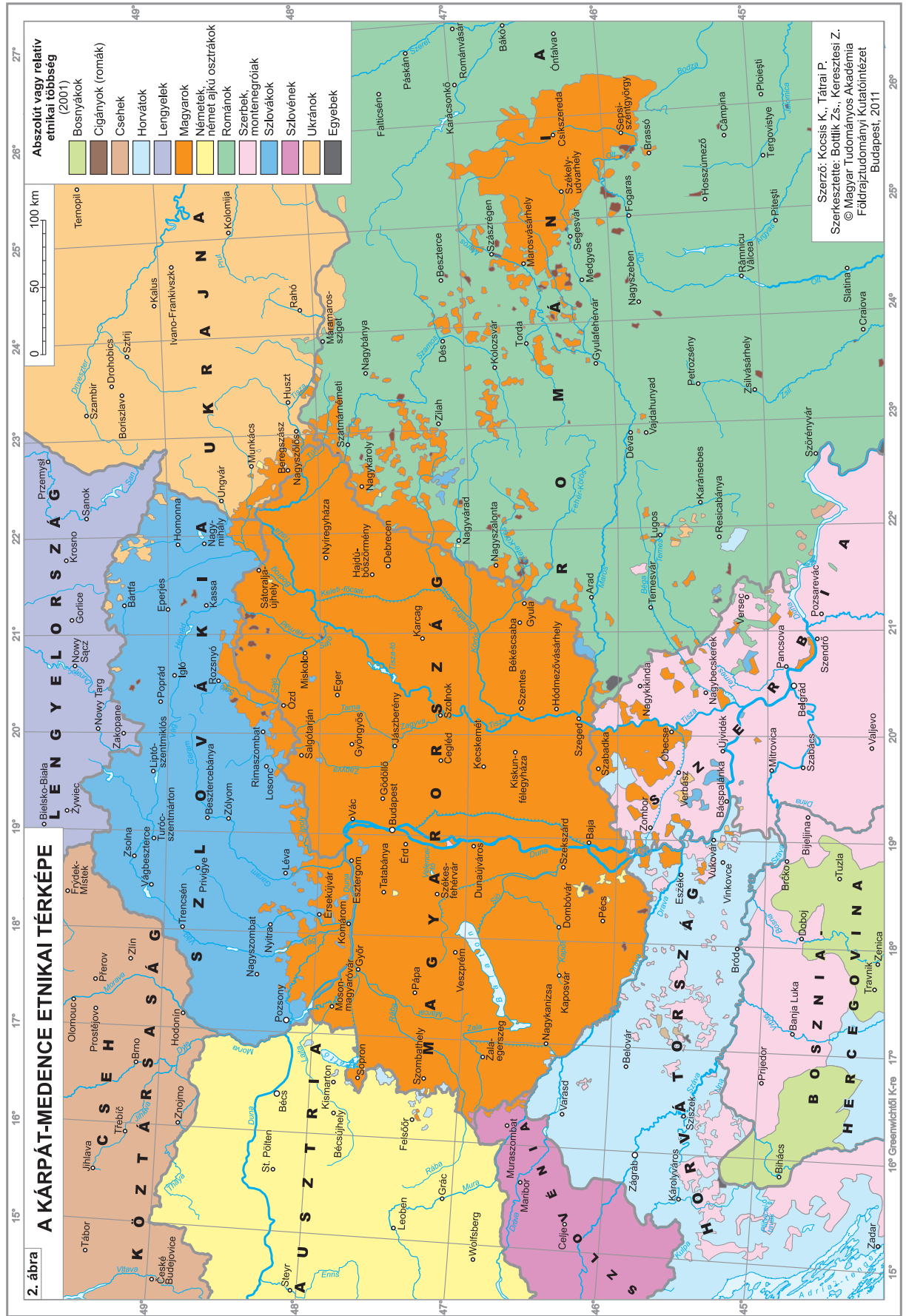
Megjegyzés: *Etnikai határ: Az államhatár megegyezik az etnikai-nyelvi határral. **Nem etnikai határ: Az államhatár nem egyezik meg az etnikai-nyelvi határral. Ez esetben ugyanaz az etnikum (itt főként magyarság) él az államhatár mindkét oldalán.

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal (www.ksh.hu) és Kocsis K. számításai.

2. táblázat Etnikai reciprocitás a Kárpát-medence országaiban (2001–2002)

Kisebbségek	Lélekszám (fő)	Kisebbségek	Lélekszám (fő)	Reciprocitási arányszám
Magyarok Romániában	1 431 807	Románok Magyarországon	7 996	179,0 : 1
Magyarok Szlovákiában	520 528	Szlovákok Magyarországon	17 693	29,4 : 1
Magyarok Szerbiában	293 299	Szerbek Magyarországon	3 816	76,9 : 1
Magyarok Ukrajnában	156 600	Ukránok Magyarországon	6 168	25,4 : 1
Magyarok Horvátországban	16 595	Horvátok Magyarországon	15 620	1,1 : 1
Magyarok Szlovéniában	6 243	Szlovének Magyarországon	3 040	2,1 : 1
Magyarok az Őrvidéken (A)	6 641	Németek Ny-Magyarországon	2 831	2,3 : 1

Forrás: Népszámlálási adatok 2001 (A, H, HR, SK, UA), 2002 (RO, SLO, SRB).



Közigazgatási felosztás

Magyarország területe 19 megyére és a fővárosra (Budapest) tagolódik, amelyeket 1996 óta 7 statisztikai régióban egyesítettek (3. ábra). A megyék jelenleg 175 kistérségen osztoznak, utóbbiak a KSH által 1994-ben bevezetett, a hajdani járássok kiterjedéséhez hasonló, elsősorban területfejlesztési és statisztikai célokat szolgáló területi egységek. A közigazgatás legalacsonyabb szintjén (a 23 fővárosi kerületet nem számítva) 3152 települési önkormányzat található, amelyek közül (Budapesten kívül) 23 számít megyei jogú városnak, 304 egyéb városnak, 119 nagyközségnek és 2705 községnek. A törvényi elvárások szerint 50 ezernél népesebb megyei jogú városok saját hatáskörükben ellátják a megyei feladat- és hatásköröket. Az Európai Unió által 1988-ban létrehozott, földrajzi alapú statisztikai kódolási rendszer (NUTS: Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques) különböző szintjei

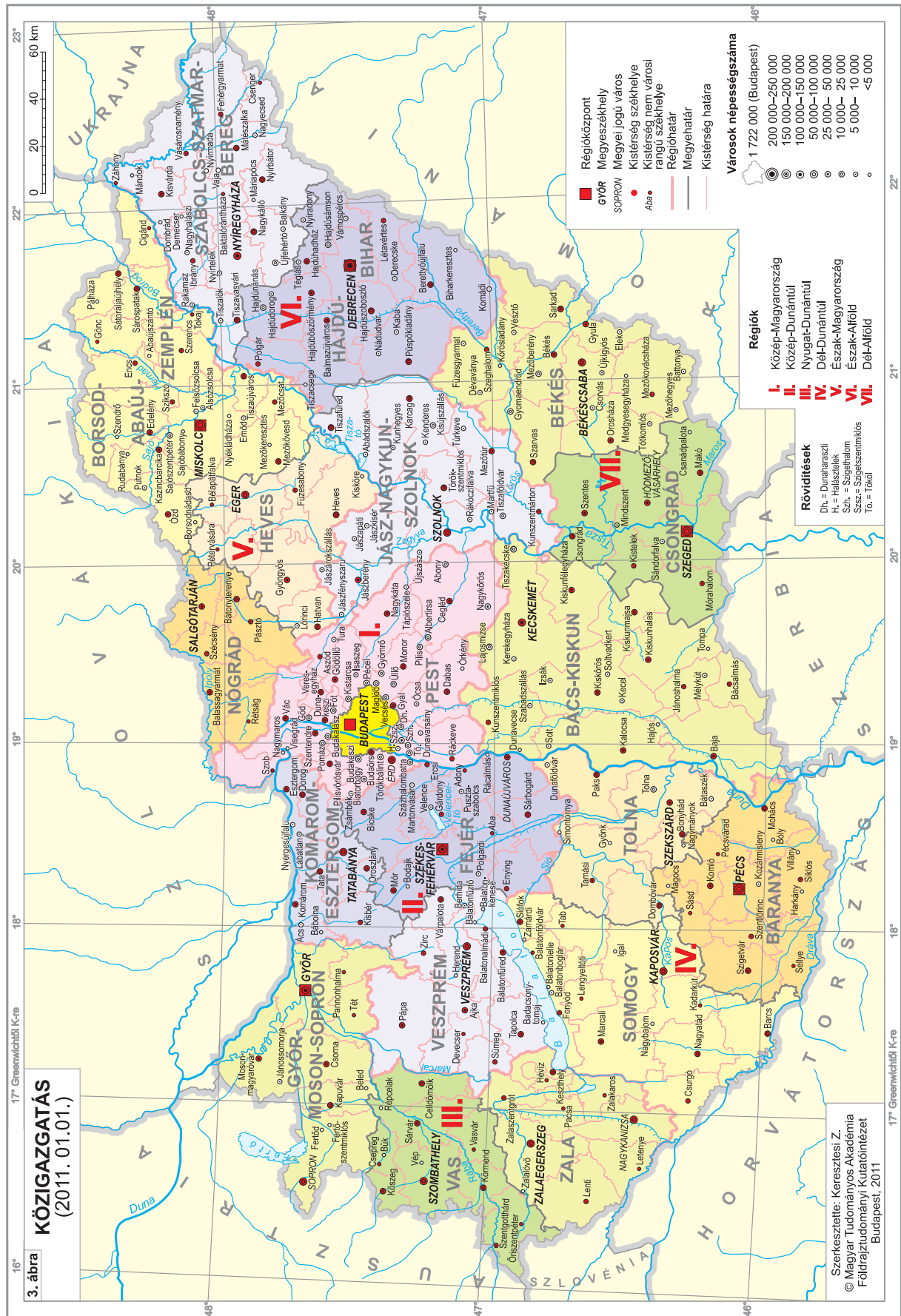
Magyarországon a következők. NUTS 1: 3 országrész, NUTS 2: 7 statisztikai régió, NUTS 3: 19 megye és Budapest, NUTS 4 (2003 óta LAU 1: Local Administrative Unit): 175 kistérség és Budapest, NUTS 5 (2003 óta LAU 2): 3175 települési önkormányzat (Waffenschmidt J. 2010).

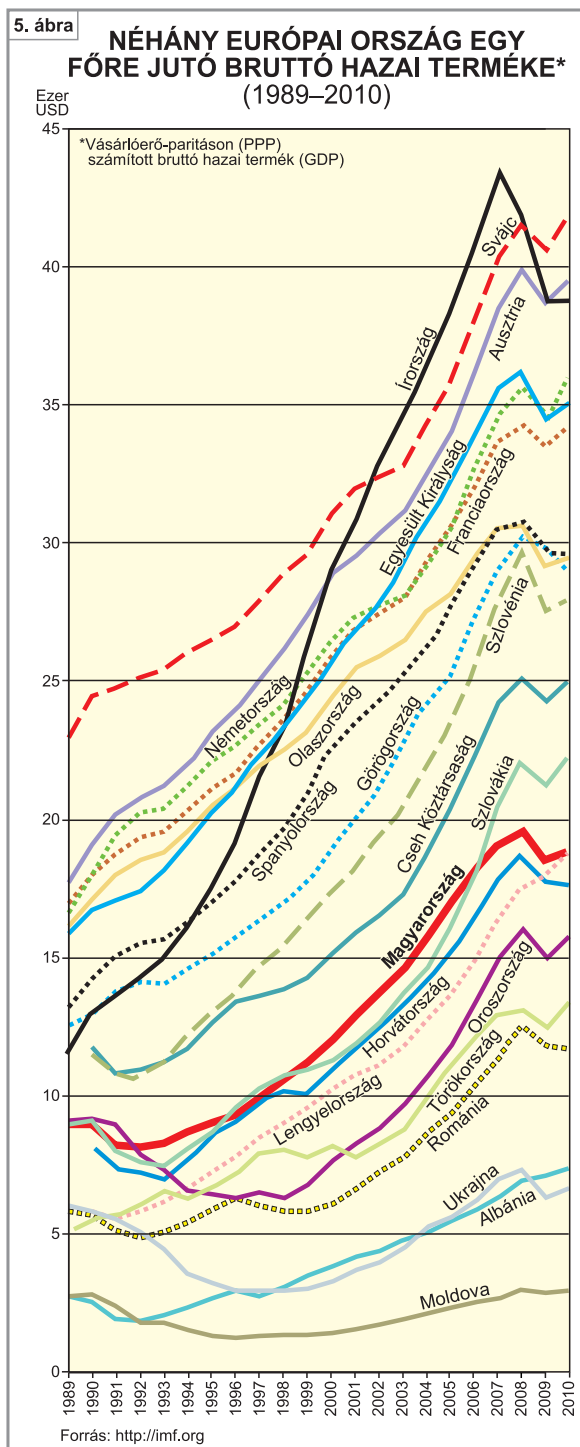
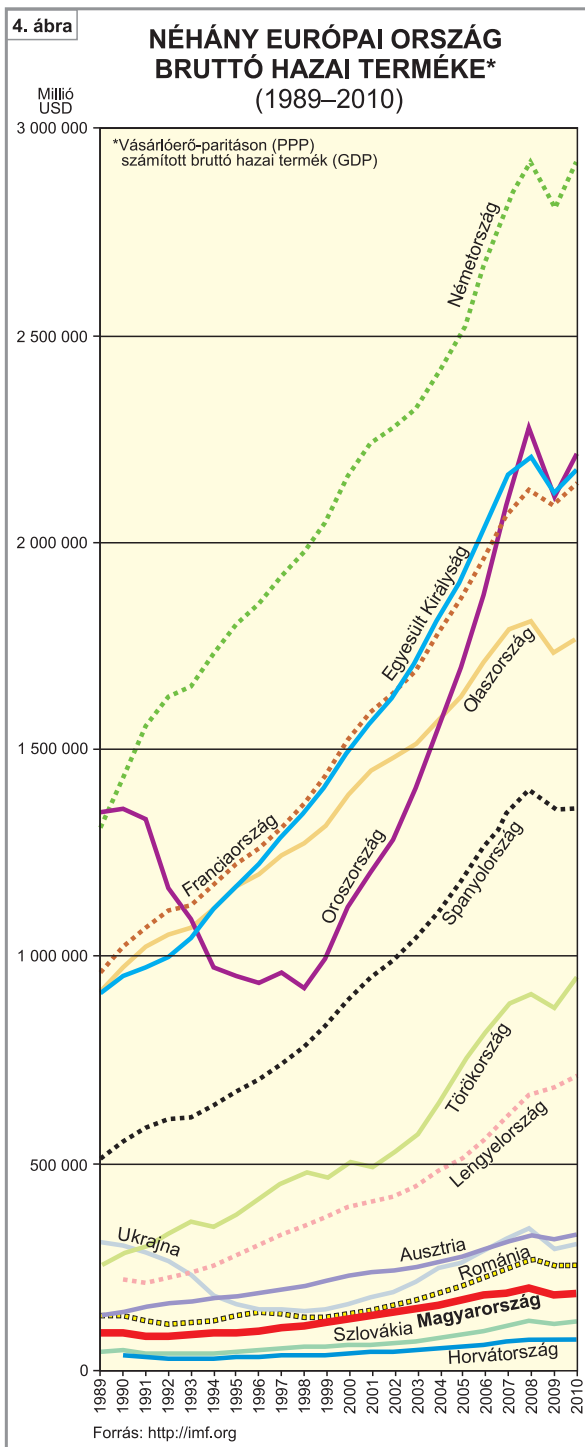
A (vár)megyék a magyar közigazgatási területfelosztás évezredes egységei, amelyeknek feladata, szervezete és területi kiterjedése létrehozójuk, Szent István (975–1038) kora óta többször megváltozott. A magyar történelem folyamán fogalomként létezett a királyi, nemesi, paraszt és polgári vármegye, majd 1948 után a szocialista (tanács) megye, 1990-től napjainkig a megyei önkormányzat. A történelmi államterület feldarabolása és az 1950-es megyerendezés közötti évtizedekben a megyék száma folyamatosan csökkent (1918: 71, 1920: 34, 1930: 25, 1950: 19).

Magyarország helye az európai gazdasági térben

A volt szocialista országok gazdaságát alapjában rázták meg azok a viharos politikai, gazdasági és társadalmi változások, amelyek 1989 után söpörtek végig Európa keleti felén. Közülük is kiemelkedtek azok, amelyek súlyos területi, etnikai és vallási konfliktusokat eredményeztek a szocialista szövetségi államok (pl. Szovjetunió, Jugoszlávia, Csehszlovákia) felbomlását követően. Az esetenként zabolátlan inflációval kísért gazdasági válság súlyossága és tartama országonként változott. A gazdasági átalakítás és a magánosítás időzítése, az ún. "sokkterápia" bevezetése (vagy hiánya), a gazdasági visszaesés mélypontja (időben és súlyosságát tekintve) nyugatról kelet felé történő eltolódást mutatott. Az egy év alatt megtermelt bruttó hazai termék (GDP) az 1989. évi szinthez képest a Magyarországot is magában foglaló ún. Visegrádi országokban 1991–1992-ig 10–15%-kal, Délkelet-Európában 1992–1993-ig 20–30%-kal, a balti államokban 1993–1994-ig 30–40%-kal esett vissza. A GDP zuhanásának mélypontja Oroszországban 1997–1998-ban (-30%), Ukrajnában 1995–1998-ban (-51%) következett be (4. ábra). A GDP 1989-

es szintjét Lengyelországban 5, Magyarországon és Szlovákiában 7, Horvátországban 11, Bulgáriában és Romániában 12, Lettországon és Litvániában 13, Oroszországban 14 év után sikerült ismét elérni. Ugyanakkor, az elmúlt két évtizedben a nyugat-európai országoknak sikerült éves bruttó nemzeti jövedelmüket 80–110%-kal növelniük. Közülük is kiemelkedő teljesítményt nyújtott a mindössze 4,5 milliós lakosú Írország, amely GDP-jét 1989 és 2008 között 381%-kal növelte. Kontinensünk leggazdagabb országai (ahol a vásárlóerő paritás szerint értelmezett GDP egy főre jutó értéke meghaladja a 30 000 USD-t) változatlanul Nyugat-Közép-, Észak- és Északnyugat-Európában lelhetők fel (5., 6., 7. ábra, 3. táblázat). A volt szocialista országok közötti gazdasági fejlettségbeli különbségek alig változtak. Magyarország helye is szinte változatlan 1989-hez képest. Az egy főre jutó GDP tekintetében manapság is csak a hajdani Habsburg-birodalom kiemelten fejlesztett, "örökös" tartományainak fejlettségbeli előnyeit élvező Szlovénia és a Cseh Köztársaság, illetve újabban Szlovákia és Lengyelország előzi meg.

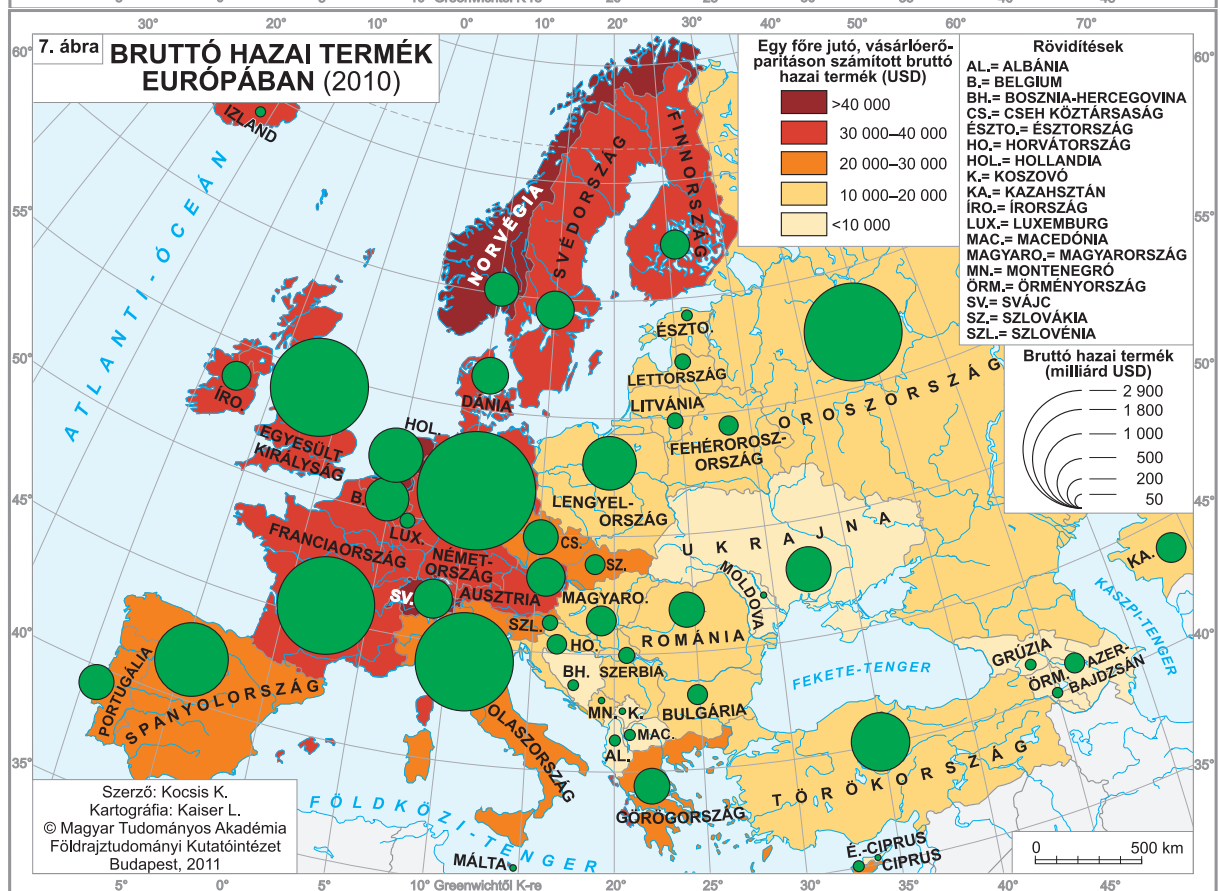
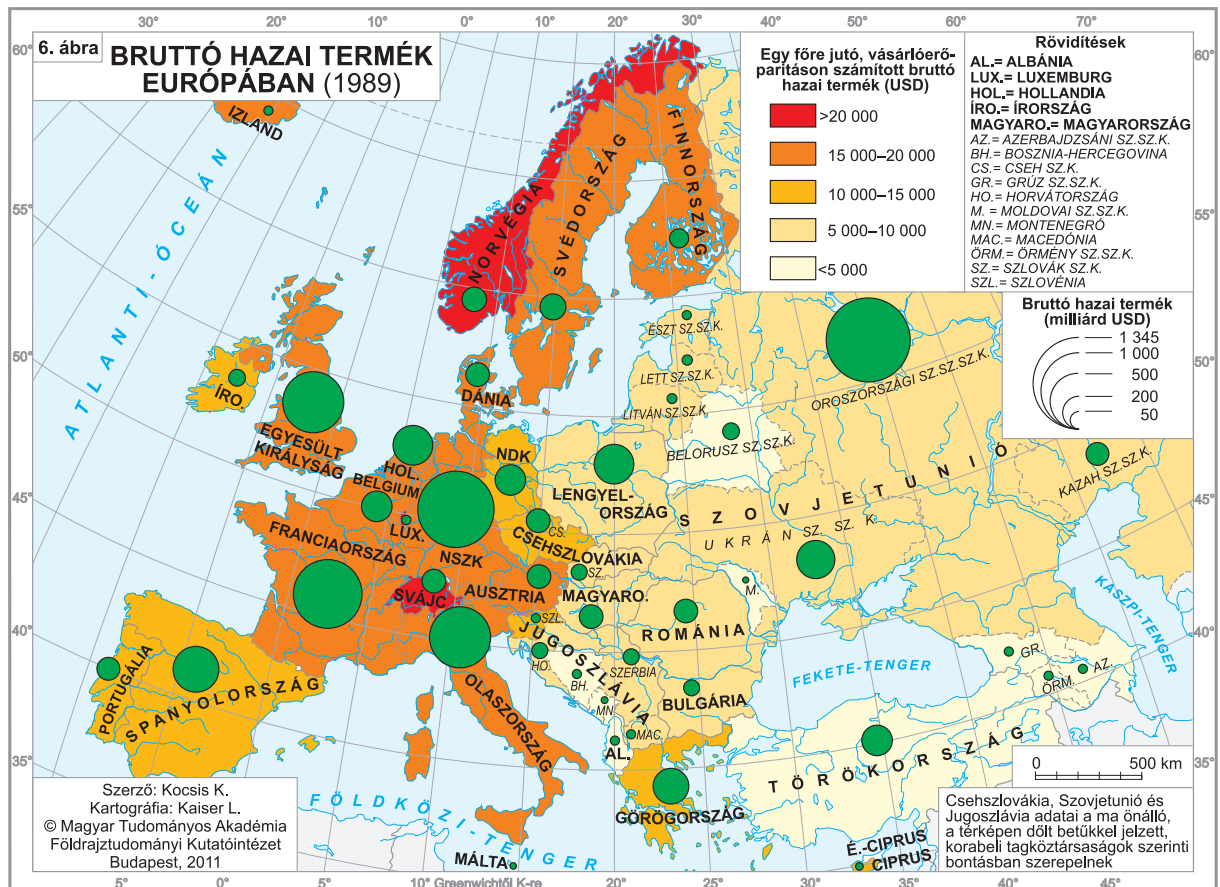




Nemzetközi kapcsolatok

A 2. világháború végén szovjet megszállás alá került Magyarország 1945 után a Szovjetunió befolyási övezetének (a "keleti tömb") részévé vált. Új szocialista állammá alakítva országunk részt

vett a Szovjetunió által ellenőrzött gazdasági és katonai szervezetek (KGST: Kölcsonös Gazdasági Segítség Tanácsa, 1949; VSZ: Varsói Szerződés, 1955, 8. ábra) létrejöttében és csatlakozott az ENSZ-hez



3. táblázat A bruttó hazai termék (GDP) néhány európai országban (2010)

Ország	GDP/fő, USD (vásárlóerő paritáson)	GDP összesen, milliárd USD (vásárlóerő paritáson)	Népességszám (ezer fő)
Svájc	41 765	325,3	7 789
Hollandia	40 777	676,7	16 595
Ausztria	39 454	330,5	8 377
Írország	38 685	173,6	4 487
Svédország	37 775	352,3	9 326
Németország	35 930	2 932,0	81 603
Egyesült Királyság	35 053	2 181,1	62 222
Franciaország	34 092	2 146,3	62 956
Spanyolország	29 651	1 364,5	46 019
Olaszország	29 418	1 771,1	60 205
Görögország	28 833	322,5	11 185
Szlovénia	27 899	56,3	2 018
Cseh Köztársaság	24 987	260,6	10 429
Szlovákia	22 267	120,8	5 425
Lengyelország	18 837	717,5	38 090
MAGYARORSZÁG	18 815	188,4	10 014
Horvátország	17 608	78,0	4 430
Litvánia	16 997	56,4	3 318
Oroszország	15 807	2 218,8	140 368
Törökország	13 392	956,6	71 430
Bulgária	12 052	90,8	7 534
Románia	11 766	252,2	21 435
Szerbia	10 808	79,9	7 393
Bosznia és Hercegovina	7 751	30,2	3 896
Ukrajna	6 665	302,7	45 416

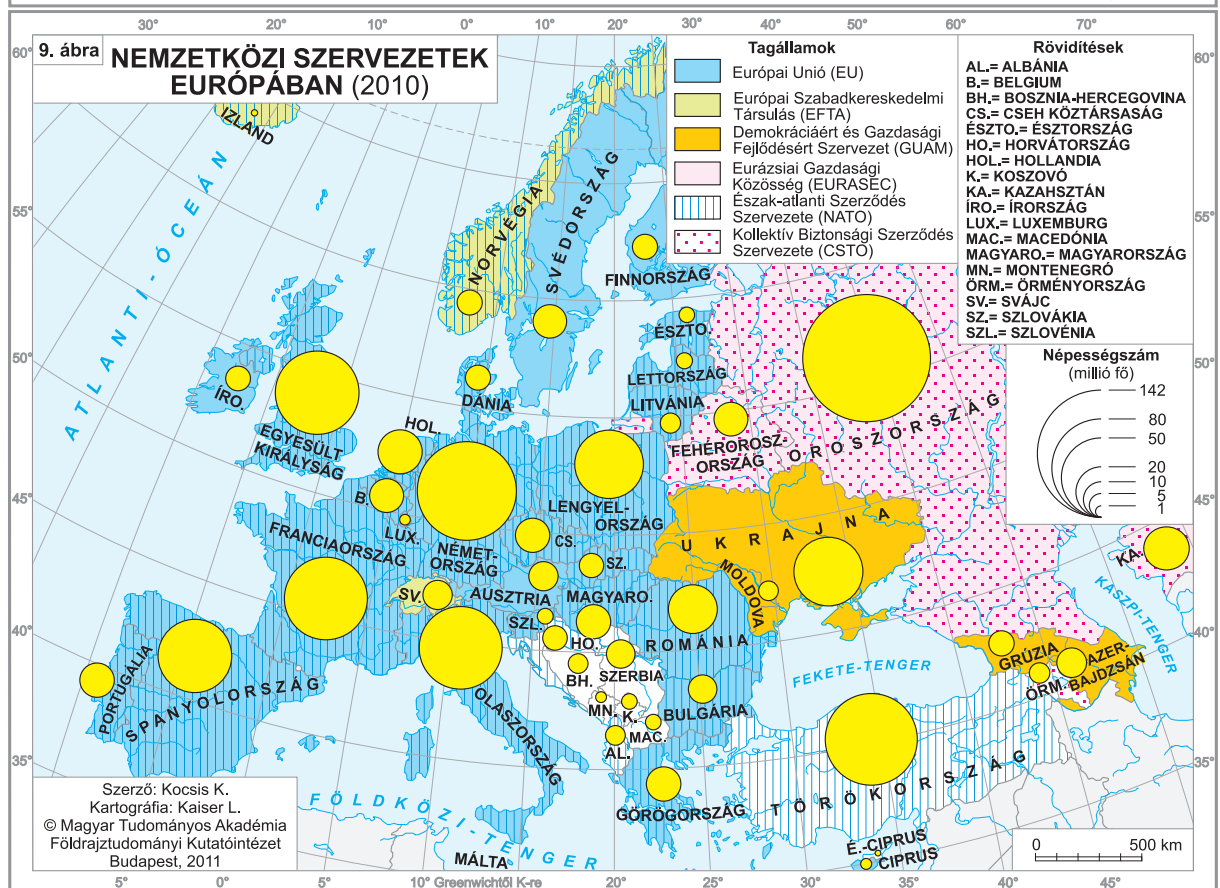
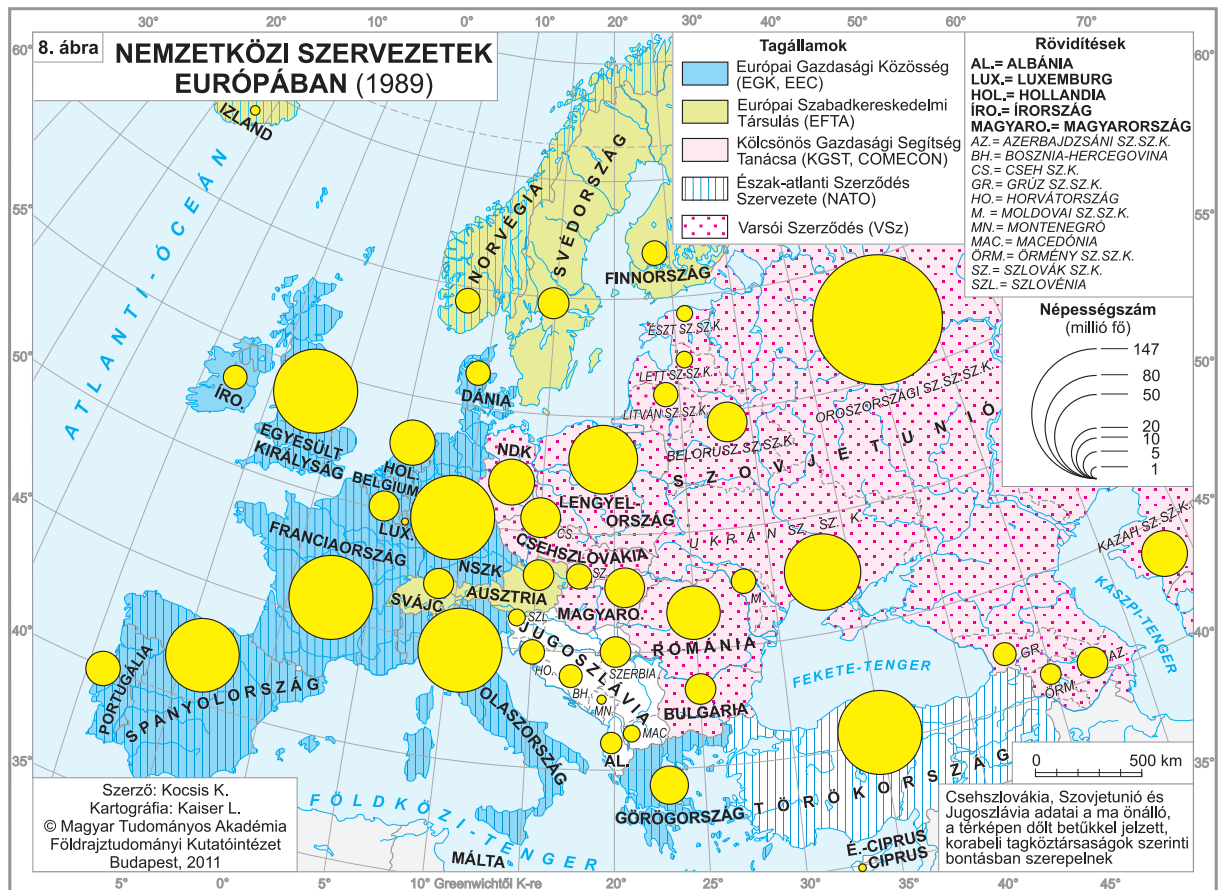
Forrás: <http://imf.org>

(1955. december 14.). A keleti tömb tagjaként, a szocializmus négy évtizede alatt Magyarországnak csekély lehetősége volt Nyugat-Európa gazdasági vérkeringésébe való bekapcsolódásra, de korabeli szövetségesei rosszállásának ellenére viszonylag korán belépett a legfontosabb nemzetközi gazdasági és pénzügyi szervezetekbe (GATT 1973, IMF 1982). Magyarország az 1980-as évek végére az ENSZ 159 tagállama közül 130-cal létesített diplomáciai kapcsolatot, amelyek területén – a korabeli rezsim politikai és gazdasági érdekeinek megfelelően – 63 nagykövetséget és 10 főkonzulátust működtetett.

Magyarország a rendszerváltozás téren példát mutatott a szovjet tömb országainak azzal, hogy már 1988-ban felvette a diplomáciai kapcsolatokat az Európai Közösséggel és 1989-ben meghatározó szerepet játszott a „vasfüggöny” lebontásában és a Németország egyesítéséhez vezető politikai folyamatokban. 1991-ben a KGST, a Varsói Szerződés és a Szovjetunió összeomlásával az ország Moszkvától való függősége megszűnt. Az ismét függetlenné váló magyar állam Magyar Köztársaság néven

megfogalmazta legfőbb külpolitikai célkitűzéseit: 1. euro-atlanti integráció; 2. jó kapcsolatok ápolása a szomszéd országokkal; 3. a határon túli magyarság támogatása az új nemzetpolitika keretén belül. Az ún. *alapszerződések* – Szlovéniával (1992), Ukrajnával (1993), Horvátországgal és Szlovákiával (1995), valamint Romániával (1996) – aláírásával Magyarország számottevően javította kapcsolatait (a magyar irredentizmus miatt Trianon óta aggódó) szomszédjaival. 1996-ban (Lengyelországgal és Dél-Koreával együtt) államunk az OECD (Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet) tagjává vált, amely Földünk 30 legfejlettebb gazdaságú országát tömöríti. Euro-atlanti integrációnk legfontosabb mérföldkövét a NATO-hoz (1999. március 12.) és az Európai Unióhoz (2004. május 1.) történt csatlakozásunk jelentette (9. ábra).

Az ország gazdasági fejlődésére és külpolitikájára európai uniós tagsága alapvető hatást gyakorol. Magyarország volt az első, amelyik az EU integrációt magasabb szintre helyező Lisszaboni szerződést (2007. december 13.) ratifikálta. Néhány nappal később, 2007. december



21-én pedig csatlakozott a *schengeni övezet*hez, amelynek eredményeként megszűnt az ellenőrzés a velünk szomszédos szlovák, osztrák és szlovén határszakaszon.

A szomszédos államokkal való kiegyensúlyozott politikai és gazdasági kapcsolatok fenntartása mellett Magyarország – új nemzetpolitikájának megfelelően – határozottan törekszik a kollektív etnikai kisebbségi jogok elismerésére és a Kárpát-medencei magyarságnak az Európai Közösségen belüli egyesítésére. A magyar kormány ezen céljaival összefüggésben látott napvilágot 2001-ben a szomszéd országokban élő magyarokról szóló LXII. („státus”) törvény és 2010-ben az ún. „kettős állampolgárságról” szóló törvény is, amelyek a magyar állam és a határon túli magyarok kapcsolatát fonják szorosabbra, illetve teszik lehetővé a magyar állampolgárság könnyített megszerzését.

Kelet-Közép-Európában országunk számos regionális együttműködési fórumon vesz részt, amelyek közül legfontosabb a *Visegrádi Együttműködés* (a Cseh Köztársasággal, Lengyelországgal és Szlovákiával), a *Quadrilaterale* (Horvátországgal, Olaszországgal és Szlovéniával) és a *Regionális Partnerség Program* (Ausztriával, a Cseh Köztársasággal, Lengyelországgal, Szlovákiával és Szlovéniával). Magyarország mint a *nyugat-bal-káni államok* euro-atlanti integrációjának támogatója részt vesz az Európai Unió biztonsági és védelmi politikájával összefüggő számos misszióban (EUFOR Bosznia és Hercegovinában és EULEX Koszovóban). Az ottani magyar jelenlét nem csupán katonai értelemben számottevő, hanem a délkelet-európai országok gazdasági újjáépítésében is, hiszen ez az a térség, ahová a külföldre irányuló magyar befektetéseknek közel harmada érkezik. Az EU szomszédsági politikájának keretén belül országunk igyekszik támogatni a magyarlakta Kárpátalját is magában foglaló *Ukrajnának* az EU-hoz és a NATO-hoz való csatlakozási törekvéseit. A magyar energiaellátás szempontjából kulcsfontosságú a kiegyensúlyozott, kölcsönös előnyökön nyugvó kapcsolatok fenntartása *Oroszországgal*. A Magyarország kül-gazdasági és diplomáciai kapcsolataiban kiemelt

szerepet játszó *Amerikai Egyesült Államok* mellett a következő térségek azok, amelyek különösen fontosak a magyar vállalatok gazdasági versenyképességének növelése, új piaci lehetőségeinek kihasználása, pénzügyi befektetései és az ország energiaellátásának biztonsága szempontjából: közel-keleti és más ázsiai államok (pl. Kína, Dél-Korea és India), illetve Észak-Afrika.

A magyar külpolitika prioritásai mindig tükröződtek a külképviseletek számának és térbeli eloszlásának változásában (10. ábra). A rendszerváltozást követően az ország 18 (többnyire afrikai és ázsiai) követséget zárt be olyan országokban, amelyek elvesztették jelentőségüket az új magyar politika szempontjából (pl. Angola, Kambodzsa, Laosz, Észak-Korea és Zimbabwe). Ugyanakkor 1989 óta 35 új magyar követség létesült, többnyire a felbomlott szövetségi köztársaságok (pl. Szovjetunió, Jugoszlávia, Csehszlovákia) utódállamaiban és a fentiekben említett, rendkívüli gazdasági fontosságú ázsiai és afrikai régiókban. Az elmúlt két évtizedben az új főkonzulátusok többnyire országunk legfontosabb partnereinek néhány nagyvárosában jöttek létre: az EU-ban (München, Milánó, Barcelona); Észak- és Dél-Amerikában (Chicago, Los Angeles, Toronto, illetve São Paulo); Kínában (Sanghaj, Hongkong, Csungking) és Oroszországban (Jekatyerinburg). A Kárpát-medencében a magyar kisebbségek lakta tájakra is számos új főkonzulátus jött létre jórészt a helybeli magyarság és a magyar állam kapcsolatainak erősítése céljából (pl. Romániában Csíkszereda, Szerbiában Szabadka, Ukrajnában Ungvár, és Szlovákiában Kassa) (BÁLINT-PATAKI J. 2010).

Újabban több jelentős nemzetközi szervezet nyitotta meg regionális központját, irodáját Budapesten: a Mezőgazdasági és Élelmezési Világszervezet (FAO) Európai és Közép-Ázsiai regionális irodája, a Vöröskereszt és a Vörös Félhold Társaságok Nemzetközi Szervezetének európai központja, az ENSZ Menekültügyi Főbiztosának Hivatala közigazgatási és szolgáltató központja, illetve az Európai Innovációs és Technológiai Intézet.

10. ábra

DIPLOMÁCIAI KAPCSOLATOK (2010. 12. 31.)

